

Diari d'un micòleg. Records de les vivències micològiques pitiüses de l'any 2009

per Jaume Espinosa Noguera

Un any amb experiències positives i negatives

Abans de començar la temporada de bolets tots nosaltres vàrem patir, per desgràcia, el primer dels grans incendis que varen devastar el nord de l'illa. Va ser a la península de la punta de Xarracó, i el vàrem patir en primera persona perquè estàvem, un grup d'entusiastes de la natura, gaudint en aquell moment d'un meravellós bany de finals d'estiu al caló des Porcs.

Era dissabte a la tarda, i després d'una nedada ben merescuda, decidírem fer un passeig per conèixer l'estat de la vegetació pels voltants, quan de sobte a la banda de llevant s'aixecà una gran fumarella. Amb nosaltres venia Miquel Vericad, agent ambiental que gaudia d'un dia lliure, i ens va advertir que el color del fum, marronenc, mostrava l'origen d'un incendi forestal. Pegàrem a córrer per evitar que el foc, i sobretot el fum, pogués agafar-nos. Però el patiment venia perquè una colla que venia amb nosaltres, en Javi Pinilla i seus germans, s'havia quedat a la petita cala des Canaret, i el foc anava cap aquest indret. Aconseguírem parlar amb ells pel mòbil i Miquel Vericad els va aconsellar de no moure's de la platja, però ells, que sempre s'han destacats per ser culs inquiets, no en feren cas i sortiren corrent cap al cotxe. Arrencaren i fugiren devora les flames mentre es creuaven amb el primer camió de bombers. La resta ja la coneixem. El resultat va ser la crema d'un paisatge d'alt valor natural... una pena. He de dir que el lloc on Javi havia deixat el cotxe va ser cremat pel foc.

Exemplar de *Bovista aestivalis*, prop de cas Mallorcaí (fotografia: Jaume Espinosa Noguera).

Parl del foc de Xarraca perquè no podem oblidar un gran problema que tenim a Eivissa: i es que tenim una massa forestal que pel seu abandó constitueix un polvorí que qualsevol dia pot causar una desgràcia més greu del que imaginam. S'hauria d'actuar per evitar-ho, i avui en dia els nostres representants polítics sembla que no s'atreveixen a fer res.

Es comenta aquesta trista experiència per l'interès que tindrà més endavant sobre un camp d'estudi micològic, fins ara desconegut per a mi, els fongs piròfils, que són responsables d'incorporar la matèria orgànica cremada al sòl i fer-lo més fèrtil. I per això, si es fa una ullada a un lloc cremat un any abans, es veurà que les plantes germinen o rebroten molt ufanesos.

Arriben les primeres pluges

Després del primer desastre a Xarraca es refreda l'ambient amb pluges, que tarden en arribar-hi. Però aquesta temporada serà molt fructífera pels estudis que hi haurem fet.

Els primers bolets que corresponen a les espècies primerenques apareixen a principis del mes d'octubre. A més dels clàssics bolets d'aquest moment, com els pixacans i pebrasos bords (*Suillus spp.*, *Amanita spp.* i *Russula spp.*), també apareixen fructificacions de fongs que són herboritzats per la seua importància:

- *Marasmius cespitum*. Molt ufanós pel sòl del bosc. Sembla que les fructificacions d'aquest fong tenen una aparició cíclica no anual.

- *Clitocybe odora*. Frequent cada any. És el famós bolet anisat, i comestible com a condiment.

A la imatge superior, exemplars de *Cyathus olla* de la cova Santa. A la fotografia central, exemplars de *Pholiotina vexans*; i a la inferior, *Xerula mediterranea*, a Formentera (fotografies: Jaume Espinosa Noguera).

- *Russula insignis*. Trobat a cala Llenya, a prop de l'aparcament. Comestible i possiblement més representat per les illes Pitiüses.

- *Crepidotus variabilis*. Aquesta espècie pot tenir confusions. S'ha de consultar amb experts.

- *Phylliporia ribis*. Aquest bolet és molt comú i es dedica a podrir elements arbustius (sobretot cèpells) amb poques defenses, i contribueix així a la selecció natural dels individus més forts.

- *Phellinus torulosus*. Fa el mateix que l'anterior però contaminant els garrovers més febles.

- *Perenniporia rosmarini*. Trobat en una soca morta de savina.

- *Perenniporia ochroleuca*. Molt comú, sobretot en romaní en descomposició.

- *Coriolopsis gallica*. Fong descomponedor de branques de garrovers.

- *Gloeophyllum sepiarium*. Es presenta en colònies sobre branques mortes de pi bord.

- *Entoloma undatum*. Espècie freqüent i de dubtosa comestibilitat. Millor rebutjar-la.

- *Bovista aestivalis*. Primera cita a Eivissa d'aquest bolet que té forma de múrgula blanquinosa i verrucosa. Millor no agafar-lo.

- *Leucopaxillus gentianus*. Sempre trobat al mateix indret, sa Talaia de Sant Josep. No s'ha trobat mai en cap altre lloc de les Pitiüses.

- *Helvella lacunosa*. Trobat as Coscollar de Sant Josep de Sa Talaia.

- *Pythia cupressina*. Coneguda de diversos indrets de les Pitiüses fructificant en branquetes mortes de savines.

- *Psathyrella melanthina*. Característica per la superfície esquamulosa del seu barret i cada vegada més freqüent.

Aquestes dades són un exemple d'altres més que es donen al principi de la temporada boletaire i que constitueixen les fructificacions primerenques.

El més positiu, l'arribada dels capdavaners de la micologia espanyola

Com sempre, a l'inici del mes de desembre es dona a les nostres illes el moment més àlgid en la producció natural de bolets als camps i boscos pitiüsos. I vàrem tenir la imensa sort de rebre la visita d'uns autèntics entesos de l'estudi científic dels fongs de nivell internacional.

Toni Serra «Miquelet» i Pep Siquier varen convèncer a autèntics factòtums en la matèria per venir a les Pitiüses a fer una campanya de seguiment micològic que més tard produirà uns treballs que representaran una empenta molt important en el coneixement dels fongs a les nostres illes.

Així vengueren Jaume Llistosella (Departament de Botànica, Universitat Central de Barcelona), Laura Llorens (Departament de Botànica, Universitat Central de Barcelona), Joan Carles Salom (Conselleria de Medi Ambient del Govern Balear) i Fernando Esteve-Raventós (Departamento de Botánica, Universidad de Alcalá de Henares).

Llistosella és ben conegut per ser autor de moltes publicacions micològiques, ser un bon coneixedor dels

A la imatge superior, exemplars d'*Anthracobia melaloma* a Xarraca, tres mesos després de l'incendi de 2009. A la fotografia central, *Clavaria acuta* vora el pou d'en Gatzara; i a la inferior, exemplars de *Gymnopilus penetrans* sobre fusta en descomposició als boscos cremats de Morna (fotografies: Jaume Espinosa Noguera).

A dalt,
*Trichoglossum
hirsutum* a
Sant Llorenç.
A baix, *Battarrea
phalloides* a les
dunes des
Codolar
(fotografies:
Jaume Espinosa
Noguera).

fongs russulals i per facilitar les publicacions dels estudis fets a les Balears a la Revista Catalana de Micologia. Llorens es dedica a l'estudi del difícil gènere *Entoloma*. El mallorquí Salom és conegut en l'àmbit internacional pel seus estudis de la família *Lepiotaceae*, a més de per ser un expert en quasi tots el camps relacionats amb el món de la biologia. Esteve-Raventós és una joia, un dels millor coneixedors del gènere *Inocybe* en l'àmbit mundial.

Si a tot això, hi afegim el pare de la micologia balear, Josep Lleonard Siquier, a l'impulsor de l'estudi boletaire pitiús, Antoni Serra «Miquelleta», i al millor micòleg de les nostres illes, Miquel Vericad, només queda la cirereta d'un gran amic que ens ha donat meravellosos moments, Joan Güell. Tot això va ser un cocktail que és difícil de repetir.

Campanyes

Quan ens ajuntàrem per primera vegada va ser a la platja des Cavallet, lloc especialment estimat per Pep Siquier, a causa que sempre que l'ha visitat li ha donat sorpreses agradables. Aquesta vegada trobàrem el *Calocybe hypoxanta* var. *occidentalis*, bolet molt rar només trobat a Girona, Formentera i Eivissa dins l'Estat espanyol. Si hi afegim que només surt en dunes consolidades, pensam que hauria d'estar protegit per llei. També hi trobàrem uns microbolets del gènere *Entoloma*. Ja tenia feina, na Laura. Però el més enfeinat va resultar Fernando, ja que les nostres illes ofereixen una gran biodiversitat del gènere *Inocybe*. I les dunes no són una excepció. De fet, són comunes espècies com *I. heimii*, *I. rufuloides*, *I. fulvida* var. *subserotina* i *I. tarda* var. *sabulosa*.

La tarda següent entràrem pel bosc mediterrani, molt prop d'on es troben els munts de sal de les salines. És un bosquet que ha colonitzat antigues feixes abandonades. Tenim fongs de bosc mesclats amb altres que surten en garrovers, figueres i oliveres abandonades, sovint malalts. Aquest precisament és el lloc on Pep Siquier va intentar convèncer Jaume Llistosella de l'existència de tres espècies diferents del gènere *Suillus*. I així trobàrem *S. bellini*, *S. collinitus* i *S. mediterraneensis*. Les diferències són més clares quan els bolets són jòvens. També fotografiàrem un exemplar de *Coprinus* sp., difícil de determinar per la seua poca estabilitat.

Al dia següent començam les prospeccions en un bosc prop de la cova Santa de Sant Josep de sa Talaià. Ens hi va portar un eivissenc bon cercador de pebrassos. De fet, hi havia unes quantes persones cercant aquest bolet. Nosaltres també en trobàrem uns quants, i Jaume Llistosella cridà la nostra atenció sobre una característica macroscòpica del *Lactarius sanguifluus* que només es troba a les Balears: es tracta de l'aparició d'un color taronja groguenc a la base del peu i que no es veu als exemplars peninsulars. Fernando troba *Inocybe cinnamomata* i *I. tenebrosa*. Per la meua part vaig trobar i fotografiar un bolet molt particular: *Cyathus olla*.

A la tarda ens dirigírem a la zona de Cala d'Hort. Concretament, al torrent que desemboca a Cala Carbó. Aquí vaig conèixer bolets de espècies com *Tubaria cistophila*, *Pholiotina vexans* i *Pluteus romellii*. Acabàrem la jornada a les pallisses de Cala d'Hort, contemplant el gegant des Vedrà.

Visita a Formentera

Una vegada més tenguérem la sort de ser guiats pel nostre amic Joan Güell. Primer anàrem a l'indret anomenat es Ram. Aquí va aparèixer *Agaricus bernardii* i a més cercàrem la *Micenella margaritifforme*, que l'any passat varen trobar en Joan Carles i en Toni, a la soca d'una savina, però aquesta vegada no va haver-hi sort. Es tracta

A la imatge superior, exemplars d'*Hygrocybe conicoides* as Codolar.

A la fotografia inferior, exemplars de l'espècie *Schizostoma laceratum* as Codolar (fotografies: Jaume Espinosa Noguera).

d'un bolet molt petit, preciós per observar al microscopi i molt rar.

Llavors intentàrem una altra prospecció per un torrent al nord de la Mola. Només veiérem un *Phelodon níger* parasitat, que al principi ens va despistar.

A causa de la poca presència de bolets decidírem baixar al torrent de Cala Saona. Aquí també es trobava poca cosa, però almenys tornàrem a trobar la *Xeromphalina mediterranea* que l'any anterior havíem descobert i mostrat als visitants de Barcelona i Madrid. A la platja menjàrem una bona sobrasada regada amb un bon vi.

La meteorologia ens va acompanyar en un dia amb un sol molt agradable, però les troballes varen ser poques.

Buscastell, un lloc màgic per als fongs

Són dies de festa a Forada. I decidírem fer una trobada oberta a tothom i reunir-nos després al bar de Can Teixidor per comentar la jornada. A la premsa s'havia avisat perquè hi participassin els entusiastes boletaires.

Jo, pel meu compte, vaig anar amb la meua companya, en Nèstor Torres i la seua dona, na Marlen, a un indret anomenat dalt es Cocons, al torrent de Buscastell. Allí replegàrem *Stropharia semiglobata* i *Clavulinopsis fusiformis*. Altres bolets desconeguts per mi varen ser «confiscats» pels mallorquins que ens acompanyaven, per tal de fer-ne els estudis corresponents.

La participació en l'esdeveniment va ser un poc pobra, però la qualitat de les troballes va ser bona. Toni Torres «Santacreu» i la seua dona, na Carme, una vegada més,

ens mostraren unes cistelles plenes de pebrassos i llenegues, i a més trobaren una preciositat: un rosetó de rossinyols o *Cantharellus cibarius*. Sempre he pensat que si es pogués fer una competició d'agafar bolets ben comestibles aquesta parella no tendria rival.

A partir d'aquí Fernando, Jaume Llistosella, Laura i Joan Carles marxaren de l'illa, mentre que Pep Siquier hi restà alguns dies més.

El llegat deixat

Després de la visita dels entesos, el llegat deixat va fomentar en els pitiüsos unes ganes mai conegudes abans, d'estudiar tot el que trobàsim entre desembre i febrer de l'any

següent. I així trobàrem moltes espècies noves. Tot seguit, es fa un llistat de les més interessants:

- *Agaricus gennadii*. Típic de dunes o llocs arenosos.

- *Anthracobia melaloma*. Primera cita per Eivissa justament al lloc de l'incendi de Xarraca.

- *Battarrea phalloides*. Aquest tàxon es va trobar per primera vegada a les Balears a les dunes des Codolar, i, posteriorment, a Mallorca. És una raresa.

- *Chaetocalathus craterellus*. Ja havia estat trobat per primera vegada a Eivissa pels entesos al desembre passat.

- *Chalciporus amarellus*. Ja citat anteriorment.

A dalt, exemplars d'*Hygrocybe pseudoolivaceonigra* a les dunes des Codolar. A baix, un exemplar de *Leucoagaricus cupresseus* també as Codolar (fotografies: Jaume Espinosa Noguera).

- *Cheilymenia theleboloides*. Primera cita a Eivissa. Sortia a la pell podrida d'una taronja.

- *Clavaria acuta*. Nova cita per Eivissa i descoberta per Miquel Vericad.

- *Clitocybe dealbata*. Tòxic i molt comú cada any.

- *Clitocybe font-querii*. Relativament freqüent.

- *Coprinus comatus*. Ben comestible.

- *Coriolopsis gallica*. Molt comú.

- *Entoloma serrulatum*. Ja citada. Molt bonica, però tòxica.

- *Galerina badipes*. Ja citada. Espècie considerada mortal.

- *Galerina laevis*. Possible cita nova.

- *Geastrum rufescens*. Nova cita per Eivissa i comuna.

- *Geoglossum cookei*. Nova per Eivissa i gran troballa.

- *Geopora arenicola*. Molt comuna a les dunes.

- *Geopyxis majalis*. Primera cita per Eivissa.

- *Gloeophyllum sepiarium*. Molt comuna.

- *Greletia planchonis*. Ja citada anteriorment i escassa.

- *Gymnopus dryophilus*. Molt comuna.

- *Gymnopilus penetrans*. Possible cita nova.

- *Halothia posidoniae*. Curiós fong que surt a les arrels mortes de la posidònia.

- *Hebeloma laterinus*. Un dels bolets més comuns a l'hivern.

- *Helvella juniperi*. Molt representatiu als savinars dunars.

- *Hohenbuehelia petalodes*. La gírgola de pi negre, és comestible i freqüent.

- *Hygrocybe conica*. Molt comuna, de gran bellesa.

- *Hygrocybe conicoides*. Nova cita per Eivissa.

- *Hygrocybe pseudoolivaceonigra*. Nova cita per Eivissa i Formentera.

- *Hysterium pulicare*. Ja coneguda d'abans.

- *Inocybe heimii*. Típic de dunes.

- *Inocybe rufuloides*. Pendent de publicar el seu estatus a les nostres illes.

- *Lactarius tesquorum*. L'anomenada vulgarment «pilosa» és comuna a les estepes i de vegades confosa amb el pebràs pels profans.

- *Lepiota rhodorrhiza*. Pendent de revisió.

- *Lepista flaccida*. Nova cita per Eivissa i freqüent a la Península.

- *Leucoagaricus cupresseus*. Una troballa de gran importància, també hi és a Mallorca, però sembla que és raríssima a l'Estat espanyol.

- *Micromphale brassicolens*. Citada anys enrere.

- *Mycena pura*. Molt comuna i tòxica.

- *Omphalina obscurata*. Primera cita per Eivissa.

- *Peziza subviolacea*. Ja citada anteriorment.

- *Pholiota gummosa* var. *oscurofusca*. Ja citada l'any anterior.

- *Pleurotus eryngii* var. *ferulae*. La famosa gírgola de canyaferla; és molt corrent.

- *Pluteus phlebophorus*. Nova cita per Eivissa. Alguns autors consideren aquesta troballa a *P. nanus*, ja citada anteriorment.

- *Postia stiptica*. Comuna i de gust molt amarg.

- *Psathyrella candolleana*. El tàxon més freqüent del gènere. Ja citada anteriorment.

- *Ramaria abietina*. Molt corrent cada any.

- *Ramaria gracilis*. Ja citada.

- *Sarcosphaera coronaria*. Va aparèixer a finals de l'hivern. Espècie de primavera i corrent, encara que és protegida a Europa.

- *Schizostoma laceratum*. Nova cita per Eivissa. Important troballa per ser un fong molt escàs.

- *Tarsetta catinus*. Possible nova cita per Eivissa.

- *Telephora caryophyllea*. Possible nova cita per a Eivissa.

- *Trichoglossum hirsutum*. Nova cita per Eivissa i gran troballa.

• *Tricholoma basirubens*. Nova cita per Eivissa.

Les dunes des Codolar

De les espècies mostrades, moltes d'elles varen ser estudiades per mor d'un estudi de flora micològica fet a les dunes de la platja des Codolar. L'origen d'aquest estudi ve d'en Nèstor Torres, que era encarregat de fer-ne un altre sobre la flora vegetal del mateix indret per completar un treball de geomorfologia que, des de Mallorca, feien uns experts. Miquel Vericad i jo mateix férem un seguiment de fongs amb grans sorpreses.

Entre elles, *Battarreia phalloides*, que suposa un tàxon que a Europa és protegit per la seua raresa. Personalment, anys enrere vaig conèixer a Madrid la importància que els micòlegs de categoria donaven a aquesta espècie. Record com l'expert Gabriel Moreno agafava aquest bolet com un posseït i un seguici de micòlegs anava al seu darrere bavejant com nadons. He de reconèixer que quan Nèstor Torres (l'autèntic *trobador*) me'l va ensenyar, vaig amollar més d'una llagrimeta d'alegria. Crec que mai m'havia emocionat tant amb un bolet.

Un altre que Vericad va trobar i que ens havia passat desapercebut va ser *Schizostoma laceratum*. Encara sort que Joan Carles Salom va advertir de la troballa, que ell considera molt important per ser una altra raresa.

L'espècie *Hygrocybe pseudoolivaceonigra* constitueix també un element difícil de trobar i que es desenvolupa en dunes en procés de regeneració. Miquel Vericad i jo el trobàrem entre dunes, per on passen vehicles de cross o quads.

La sorpresa més gran va ser la troballa de dos bolets als dos petits sistemes dunars (als apartaments i prop de la carretera de sa Caleta). Es tracta de *Leucoagaricus cupressus*, que és una espècie només coneguda de pocs indrets d'Europa (França, Grècia, Espanya...) i també a Califòrnia, als Estats Units. També s'ha trobat a Mallorca, segons l'expert d'aquest gènere, Joan Carles Salom.

Si hem de fer una discussió sobre la flora micològica del sistema dunar

A dalt, exemplars de *Sarcosphaera coronaria*, un bolet de primavera que pot ser molt tòxic. A baix, dues gírgoles de canyaferla, espècie molt apreciada per la seua comestibilitat (fotografies: Jaume Espinosa Noguera).

des Codolar s'ha de dir que la seua riquesa és molt singular, amb espècies d'alt valor que no s'han trobat a les dunes des Cavallet o de Migjorn del parc de ses Salines. Si, a més, hi afegim que algunes d'aquestes espècies són protegides en països europeus, i l'estat del nostre ecosistema dunar és penós, s'haurien de prendre accions per evitar el progressiu deteriorament d'aquest indret abans de perdre un patrimoni natural que actualment és una enveja per al col·lectiu micològic d'alt nivell.

Comiat

Aquesta temporada va ser molt intensa i fructífera. Crec que cap de nosaltres sospitava la riquesa micològica que atresoren les Pitiüses. Estam segurs que passarem de les dues-centes espècies. D'aquí a poc es publicaran els estudis fets als darrers anys a les nostres illes. I encara quedem els fongs piròfils per estudiar. Una altra alegria la va donar Teresa Marí Marí, eivissenca nascuda a

Sant Josep de sa Talaia, que porta més de cinc anys fent treballs d'investigació a la Universitat de Barcelona, i enguany farà una exposició d'un treball fet el darrer any amb Enric Gràcia, que va estudiar els micomicets de les Pitiüses anys enrere. El tema actual versa sobre la gírgola de canyaferla, la gírgola d'escard i altres possibles diferències segons el substrat a on creix.

Bibliografia

- BON, M. (1988). *Guía de campo de los hongos de Europa*. Ed. Omega.
- CORTECUISSE, R.—DUHEM, B. (2005). *Guía de los hongos de la Península Ibérica, Europa y Norte de África*. Ed. Omega.
- GERHARDT, E.—VILA, J.—LLIMONA, X. (2000). *Hongos de España y Europa*. Ed. Omega.
- SÍQUIER, J.L.—CONSTANTINO, C. (1996). *Els Bolets de les Balears*. Ed. Micobalea.

JAUME ESPINOSA NOGUERA ■